

Obserwowanie ptaków uczy życia

*dr hab. n. med. Sławomir Murawiec
prof. dr hab. Piotr Tryjanowski*

Zdjęcia: Sławomir Murawiec

Obserwowanie ptaków uczy życia

dr hab. n. med. Sławomir Murawiec
prof. dr hab. Piotr Tryjanowski

Zdjęcia: Sławomir Murawiec

Przygotowanie i kontekst

Udane obserwacje ptaków wymagają przygotowania.

Na tej stronie chcemy Ci przekazać dwie ważne zasady, które przydadzą się zarówno w trakcie obserwowania ptaków, jak i w codziennym życiu.

Pierwsza zasada: szczęście sprzyja przygotowanym. Jeśli będziesz wiedział jakich gatunków ptaków możesz się spodziewać, będziesz mógł je rozpoznać w trakcie spaceru.

To nie znaczy, że umiemy przewidzieć na ze stuprocentową pewnością jakie konkretne gatunki ptaków można zobaczyć.

Przygotowanie jest bardzo pomocne, ale nie jest gwarancją. Z drugiej strony, należy być przygotowanym na niespodzianki. Ptaki mają skrzydła i potrafią się pojawić dosłownie wszędzie.

Druga zasada: spróbuj przewidzieć w jakim terenie będziesz się poruszał. Inne gatunki ptaków możesz napotkać:

*Na osiedlu w mieście
Na wiejskiej drodze
W lesie
W parku
Na polu i łące
Na terenie podmokłym
Na zbiorniku wodnym*

Jeśli będziesz oczekiwał, że napotkasz flaminga w środku lasu, możesz się zawieść i być sfrustrowany.

Jeśli będziesz wiedział jakie gatunki ptaków możesz dostrzec, to jeśli je napotkasz poczujesz przyjemność i satysfakcję. Może spotkasz wyłącznie gatunki często spotykane, ale może także i rzadsze.

Nic nie jest pewne, ale zawsze możesz się przygotować. Zawsze bierz pod uwagę realny kontekst. Nie wyszukuj rzadkości na siłę! Badacze ptaków zwykle mówią, że gatunki rzadkie, są takimi w rzeczy samej.

Spróbuj przygotować prosty scenariusz wyprawy. Zastanów się nad tym, nie tylko to co byś chciał zobaczyć i co Twoim zdaniem powinno się wydarzyć. Wykorzystuj dotychczasowe doświadczenia, zarówno własne, jak i te będące pokłosiem lektur czy rozmów z innymi ludźmi.

Osiedle w mieście	Wieś	Park	Las	Pole / łąka	Teren podmokły	Akwen lub ciek wodny
Wróbel domowy	Jaskółka dymówka	Kos	Zięba	Skowronek	Żuraw	Kaczka krzyżówka
Wróbel mazurek	Bocian biały	Szapak	Kowalik	Potrzeszcz	Błotniak stawowy	Łyska
Kos	Makolągwa	Dzięcioł duży	Piecuszek	Bocian biały	Potrzos	Mewa śmieszka
Szapak	Pliszka siwa	Dzięcioł zielony	Pierwiosnek	Żuraw	Rokitniczka	Mewa srebrzysta
Sikora bogatka	Pleszka	Kwiczol	Świstunka	Świergotek łąkowy	Czajka	Rybitwa rzeczna
Sikora modra	Sierpówka	Rudzik	Drozd śpiewak	Czajka	Pliszka żółta	Kokoszka wodna
Kopciuszek	Wróbel mazurek	Wrona siwa	Kruk	Trznadel	Trzciniak	Perkoz dwuczuby

Przykładowa lista gatunków, tych najbardziej pospolitych, jednak związanych najbardziej ze wskazanymi siedliskami. Pamiętaj: nie oznacza to, że gatunki te zawsze zobaczysz, albo że poprawnie oznaczysz. Jak wszystko w życiu, obserwacja ptaków także wymaga ćwiczeń i praktyki.

Szpak

Trzciniak

Żurawie

Potrzos (samiec)

Samoocena

Każda aktywność może poprawić twoje samopoczucie, ale też może je pogorszyć. Uważaj na siebie i mierz siły na zamiary!

Są osoby, które od początku stawiają sobie bardzo wysoko poprzeczkę. Wymagają od siebie bardzo dużo. Na przykład mogą chcieć zobaczyć konkretny gatunek ptaka, albo konkretną liczbę ptaków. Podobnie w życiu chcą koniecznie osiągnąć dane cel już teraz, natychmiast i perfekcyjnie. Nie ma nic złego w chęci zobaczenia określonego gatunku lub określonej liczby ptaków. Warto jednak czerpać z ich obserwacji przyjemność, a nie spostrzegać tego wyłącznie w kategoriach kolejnego wymagania od siebie.

W związku z tym idąc na spacer warto zastosować pewną zasadę łagodności wobec siebie.

Nie koncentrować się na tym co powinienem, co muszę i co jest konieczne. Jeśli odpuścimy ściganie się z samym sobą, z innymi, nawet tylko w formie nakazu wewnętrznego, to spacer będzie bardziej udany. To co się uda zobaczyć zadziała jak miła niespodzianka i uruchomi układ nagrody w mózgu.

Jeśli nie odpuścimy, wyznaczmy sobie konkretne mierzalne cele, to wyprawa pozostanie wyłącznie realizacją kolejnego planu. Być może nawet przyniesie uczucie ulgi, poczucie, że cel został osiągnięty (dany gatunek „zaliczony” i dodane do tzw. listy życia), ale niekoniecznie przyjemność.

Warto zachować wyrozumiałość wobec siebie. Możesz być zmęczony, może być zimno, padać deszcz, a nawet wystąpić gęsta mgła i zwyczajnie możesz nie zobaczyć tylu ptaków i tak blisko jakbyś chciał. Ale i tak możesz mieć prawdziwą przyjemność z faktu samego wyjścia, jak i z tego, co udało się Tobie zaobserwować.

Otwartość

Poruszając się w terenie warto przyjąć postawę otwartości. W praktyce oznacza ona akceptację i refleksję. Jest odpowiedzią na powracające pytania podstawowe: Co życie przyniesie? Jakie pojawią się możliwości? Czy pojawi się nowa sposobność?

Jeśli jesteś bardzo skupiony na sobie, na swoich myślach, na tym co aktualnie przeżywasz, trudno Ci będzie być otwartym na świat dookoła. Na ptaki, które pojawią się w trakcie spaceru. Możesz ich nawet nie zauważyć, a szkoda.

Wyostrenie zmysłów

Jeśli jesteś osobą zabieganą, zapracowaną, pochłoniętą wyzwaniem dnia codziennego, na początku spaceru może być Ci trudno zauważać ptaki i inne elementy naturalnego środowiska. Nie przejmuj się tym. Możesz przestać poruszać się dalej, po prostu się zatrzymaj. Fizycznie i w przenośni. Stopniowo zacznij dostrzegać, że ptaki są wokół Ciebie. Na początku niby gdzieś daleko, lecz szybko okaże się, że potrafią być całkiem blisko. Miej oczy i uszy otwarte. Bądź otwarty na sygnały pochodzące z otoczenia, także zapachowe.

Makolągwa

Szacunek

Koniecznienie zachowaj postawę szacunku wobec środowiska, w którym się znajdziesz.

Jest kilka podstawowych reguł, które pozwolą Ci wrócić w to samo miejsce i ponownie zobaczyć je w takim samym stanie.

Nie śmieć, nie strasz!

Pamiętaj, że wiele gatunków ptaków to istoty bardzo płochliwe.

W okresie gniazdowania nieodpowiedzialne zachowanie może doprowadzić wręcz do utraty lęgu! Bądź ostrożny!

Czajka

Nie daj się ponieść emocjom. Naprawdę nie wszystkie ptaki potrzebują Twojej opieki. Uważaj zwłaszcza w okresie wyprowadzania piskląt i unikaj pochopnych nieodpowiedzialnych decyzji. Najlepszym sposobem na pomoc podlotom - młodym osobnikom - jest pozostawienie ich w spokoju i pozwolenie by zaopiekowali się nim prawowici rodzice.

Tak, wiemy, czasami serce wręcz krwawi i bardzo chcemy pomóc, chociaż musimy być świadomi innych, często odmiennych od naszych, perspektyw.

Ptaki mają swoje życie, one nie są jak ludzie. Mają swoje emocje, swoje lęki, swój dystans ucieczki.

Bądź przygotowana/y do obserwacji - umysłem przygotowanym sprzyja szczęście

Poczytaj - Przewodniki, atlasy, Internet

Przewodników i atlasów poświęconych ptakom jest sporo i coraz więcej. Bardzo dobrze spisują się przewodniki z rysunkami. Sprawdzają się znacznie lepiej, przynajmniej dla początkujących obserwatorów niż atlasy pełne kolorowych zdjęć. Klasyką jest przewodnik *Ptaki* Collinsa - swoisty ornitologiczny klasyk.

Papierowe książki mają swój urok, dobrze sprawdzają się w terenie (pamiętaj o zabezpieczeniu przed wodą). Można je nosić w plecaku albo trzymać w skrytce samochodu. Sporo nowych informacji znajduje się w Internecie. Wystarczy tylko poszukać. Dla chcącego nic trudnego.

Uzbrojone oko widzi lepiej

Podstawowym sprzętem do obserwacji ptaków jest lornetka. Z czasem przydaje się też aparat fotograficzny. Podamy zaledwie kilka zaleceń, dla początkujących, dotyczących właśnie zakupu lornetki. Dalsze informacje przyjdą z czasem, kiedy to podpatrzymy jakim sprzętem dysponują inni obserwatorzy, zapytamy o wady i zalety i porównamy cenowo dostępne modele. Każdy zakup to sztuka kompromisu pomiędzy jakością a ceną. Popatrzmy na cztery parametry:

Wielkość - zależy od tego w jakich środowiskach będziemy obserwować ptaki i czy będziemy ją stałe nosić w plecaku, czy może sporo będziemy podróżować samochodem. Jeśli zamierzamy ją zabierać na dalekie wojaże to warto mieć mniejszy i lżejszy model. Pamiętajmy jednak, znaczne zmniejszenie masy lornetki pociąga za sobą stratę na jakości obrazu i obniża jej trwałość.

Jakość obrazu - czyli korekcja wad, na która wpłynie: pole widzenia i jego jakość na brzegach obrazu, korekcja aberracji chromatycznej - kolorów, i wreszcie kluczowe parametry - ostrość, kontrast i sprawność.

Trwałość i ergonomia - jeśli planujesz wyłącznie weekendowe wypady na ptaki spokojnie możesz obniżyć wymagania co do trwałości. Lepiej wtedy skupić się na ergonomii - jak sprzęt pasuje do Twojego oka i ręki. Tę decyzję musisz podjąć samodzielnie.

Przygotowanie kondycyjne

Zawsze mierz siły na zamiary! Warto na ptasie wyprawy przygotować się kondycyjnie, spacerowy krok jest dobry dla nas i dla ptaków. W terenie przydaje się termos ciepłą herbata i kanapki, a także prosty notes i długopis - pamięć bywa ulotna, a zapiski terenowe potrafią być bezcenne. Zapisywanie na papierze jest znacznie lepsze niż ciągłe korzystanie z telefonu komórkowego.

Puszczyk

Błotniak stawowy (samica)

Ćwiczenie pierwsze

Zobaczyłaś/eś w terenie ptaka

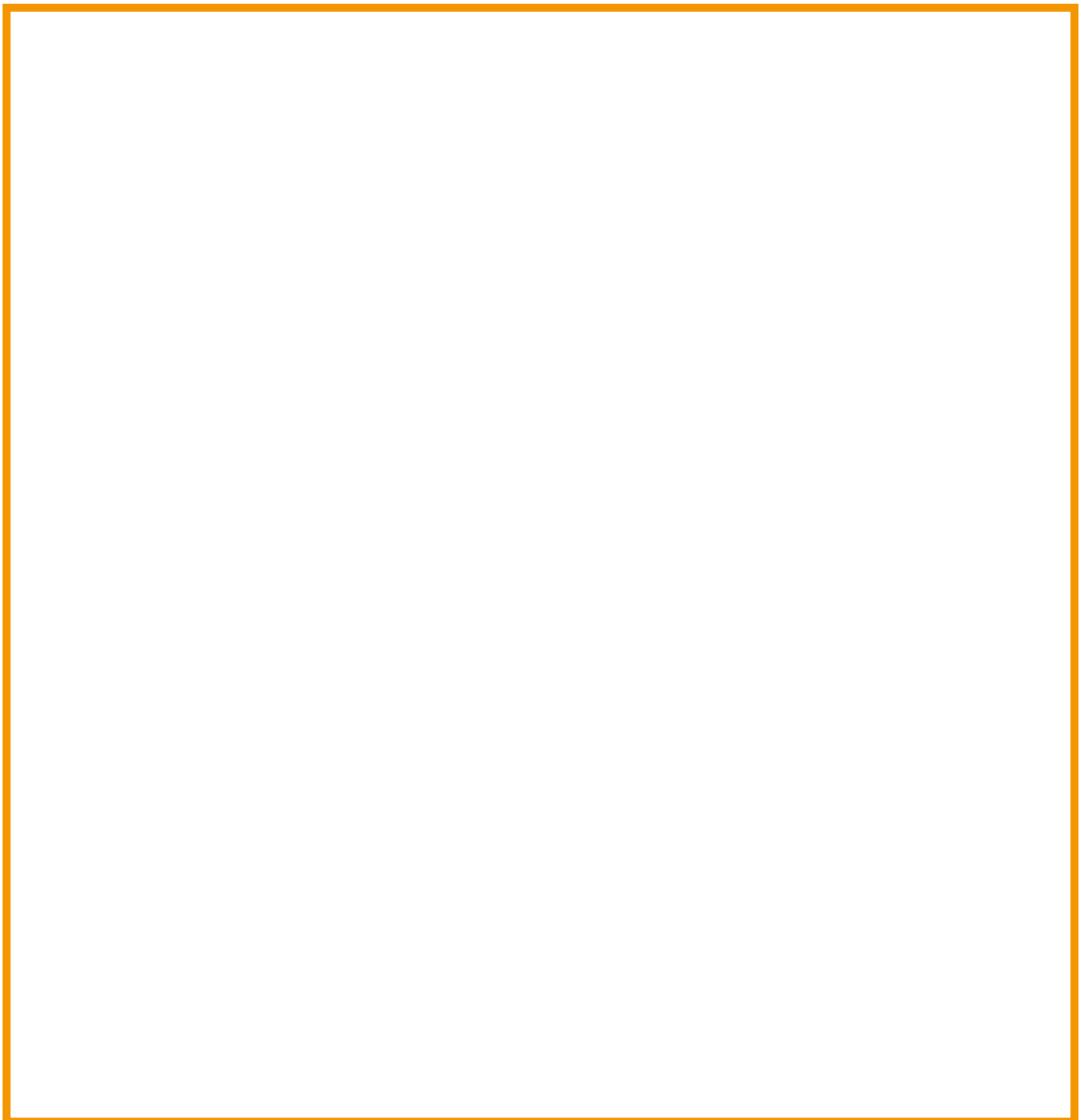
Spróbuj sam narysować sylwetkę, która odpowiada wyglądowi ptaka. Przyjrzyj się rysunkowi, jak ułożona jest sylwetka, czy bardziej poziomo, czy bardziej pionowo, czy ptak ma krótką i zwartą sylwetkę, czy raczej podłużną, jaki jest kształt głowy, czy ma długi ogon, czy widać zarys skrzydeł.

Ćwiczenie drugie

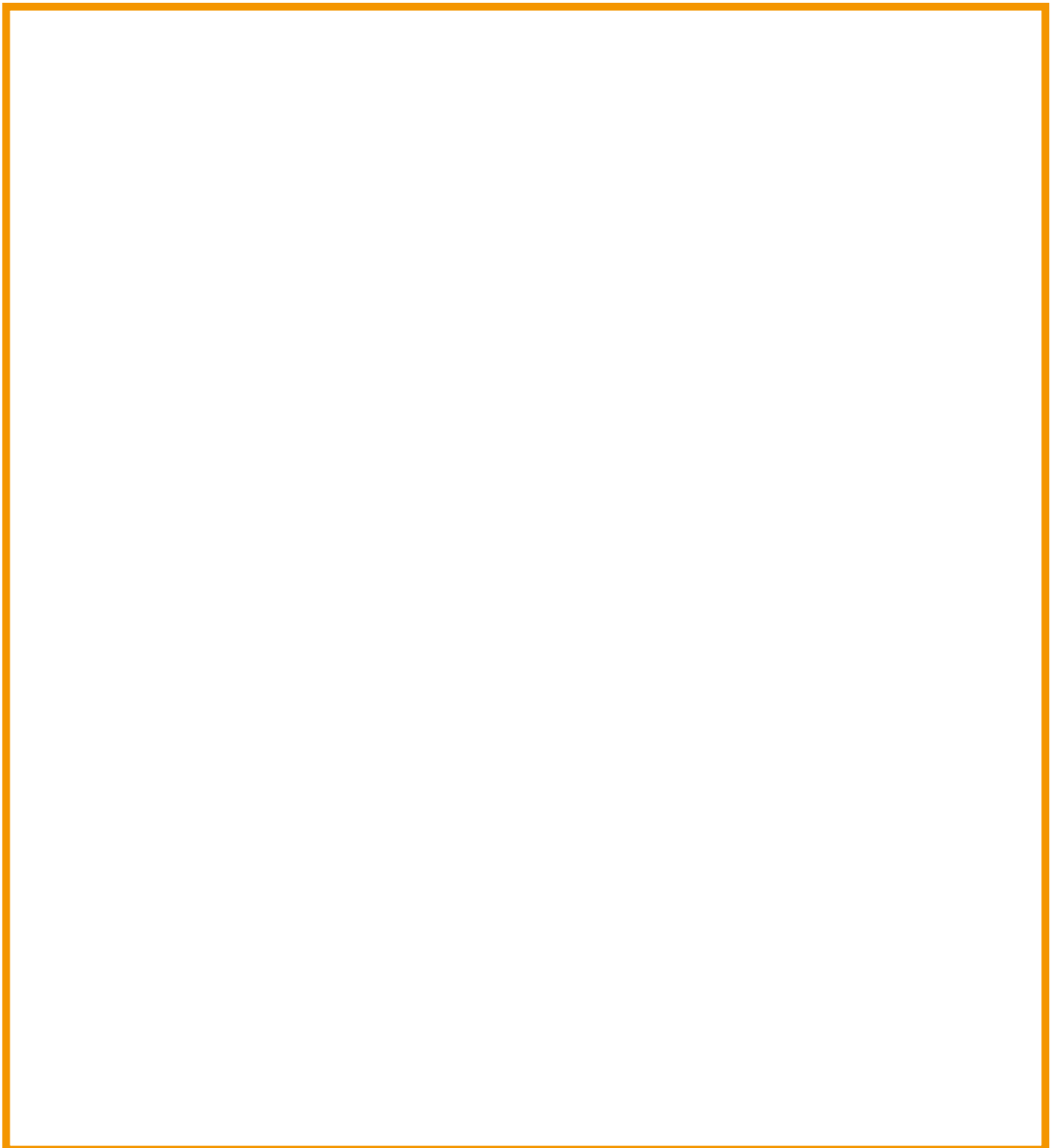
Zobaczyłaś/eś w terenie ptaka

Spróbuj narysować głowę ptaka. Zwróć uwagę na kształt głowy; długość i rozmiar dzioba; czy dziób był cienki czy przeciwnie - masywny; jakie były wzory i barwy dookoła oka, czy miał obrączkę oczną albo pasek oczny; czy ptak miał podłużny pasek nad okiem (brew), a może na policzku, lub na ciemieniu głowy; jaki kolor miał podbródek i gardło? Opisz kolory słownie lub pokoloruj.

Ćwiczenie trzecie

Spróbuj przyjrzeć się grzbietowi ptaka, części bocznej i brzusznej. Zaznacz i opisz kolory słownie albo pokoloruj charakterystyczne elementy (kreski, barwy i ich układ, poziomy, pionowy). Jak wygląda kark i grzbiet ptaka. Jakie elementy występują na skrzydłach, czy widzisz jakieś kreski lub wzory; jaki kolor ma pierś ptaka, a jaki brzuch; czy na piersi i na brzuchu są widoczne jakieś kolory albo większe plamy lub drobne plamki?

Ćwiczenie czwarte

Głosy ptaków

Spróbuj wysłuchać głos ptaka, którego widzisz.

Pamiętaj, że głosy są bardzo zróżnicowane. Wiosną często to będzie śpiew, a w innych porach roku znacznie mniej charakterystyczne głosy kontaktowe.

Postaraj się zapamiętać głos i wygląd ptaka. Czyli kiedy w tym samym czasie możesz obserwować ptaka i słyszeć jego głos.

Czy umiesz odtworzyć co to za ptak przy kolejnym spotkaniu?

Skoncentruj się na jednym gatunku. Nie staraj się zapamiętać zbyt wielu na raz.

Ćwiczenie piąte

Spróbuj odtworzyć głos ptaka - wcześniej możesz go posłuchać z zamieszczonych źródeł, następnie opisz go i naśladuj, a przynajmniej próbuj zapamiętać. Czasami świetnie działają porównania do innych głosów, dźwięków, specyficznych sytuacji które pamiętasz.

Jeśli jesteś w zabudowaniach wiejskich:

makolągwa ↘

szczygieł ↘

Jeśli jesteś w mieście/parku:

wróbel ↘

bogatka ↘

kos ↘

piegża ↘

Jeśli jesteś w lesie:

zięba ↘

rudzik ↘

świstunka ↘

pierwiosnek ↘

Jeśli jesteś na polu lub łące:

skowronek ↘

potrzyszcz ↘

Ćwiczenie szóste

Będąc na spacerze i nie widząc ptaka spróbuj wyodrębnić głos z poniższej listy i odnaleźć tylko wybranego ptaka na podstawie śpiewu.

Wróbel

Bogatka

Kos

Makolągwa

Szczygieł

Zięba

Rudzik

Świstunka

Pierwiosnek

Skowronek

Potrzeszcz

Ćwiczenie siódme

To zadanie dla już nieco zaawansowanych. W pewnym momencie dostrzeżemy olbrzymią różnorodność ptaków, że wielu nie znamy, a chcemy rozpoznać. Najwięcej problemów pojawi się przy rozpoznawaniu ptasich śpiewów. Na szczęście z pomocą przychodzi aplikacja *BirdNET*, do pobrania za darmo na iOS-a i Androida. *BirdNET* rejestruje głosy ptaków, następnie analizuje, a wreszcie identyfikuje je za pomocą algorytmów sztucznej inteligencji.

Aplikacja pozwala nagrywać odgłosy ptaków za pomocą mikrofonu smartfona. Aby z niej korzystać należy zezwolić aplikacji na dostęp do mikrofonu. Po uruchomieniu aplikacji wystarczy skierować smartfon jak najbliżej śpiewającego ptaka i po otrzymaniu próbki odgłosów zatrzymać rejestrację. Wizualizację zarejestrowanych dźwięków można zobaczyć w widoku spektrogramu. Jakość dźwięku jest różna dla każdego urządzenia. Można użyć także innego źródła wejściowego w menu *Ustawienia*, aby zmienić jakość nagrania.

BirdNET ciągle się rozwija, a liczba możliwych do zidentyfikowania gatunków ptaków wzrosła do ponad 300, więc przydać się może także podczas wycieczek po świecie. Oczywiście, wskaźnik identyfikacji gatunków nie jest idealny, ale w przypadku gatunków pospolitych radzi sobie całkiem dobrze.

Lundbeck Poland Sp. z o.o.
ul. Marszałkowska 142, 00-061 Warszawa,
tel. 22 626 93 00, fax 22 626 93 01, www.lundbeck.pl